Але чаму? Вось адказ: «Якая дарука, што ён не пераскочыць праз мэту й ня стане потым ладам гвалту бяз прыкрас».

«Хай Муссаліні крышталына чэсны сумленны патрыёта, але-ж насьля яго прыдзе менш крышталыны чалавек, а можа нават бальшавік, таксама з 500.000 верных таварышаў».

«Грунт магутнасьці сучасных нацыяў—эканоміка. Як разумеюць яе фашысты? Ці не яны ў мінулым годзе нападалі на гарадзкія крамы й вымагалі, каб гандляры адразу зьмяншалі кошты ў два разы, што выклікала зачыненьне крам»,—вось у чым сутнасьць апаскі кадэтаў і ўсіх, хто з імі.

Калі можна захапіць уладу, дзеля таго, каб скінуць нямоцную й нядольную кіраваць краінай хэўру, дык чаму-ж не папрабаваць яшчэ раз пастарому разьвязаць пытаньні сацыяльнага быту?

Ну, дык тагды ўжо правідловы камуністы, якімі ўвесь час палохаюць.

Вось якія супярэчны тояцца ў сярэдзіне Італьянскага фашызму. Гэткія ж няміпуючыя пярэчаньні гэтага руху ва ўсім сьвеце.

Але было-б найвялікшай абмылкай думаць, што фашызм няшкодны для рэвалюцыйнага руху. Усё пытаньне ў тым, хто хутчэй і раней пасьнее з'арганізавацца—рабочы ці буржуй, хто хутчэй пасьнее ўзброіцца.

Але на адным ня прыходзіцца шмат задумвацца: чым шпарчэй з'арганізуюцца фашысты, тым хутчэй шырокія працоўныя гушчы разьвітаюцца з усясьветнай сацыял-дэмакратыяй, з надзеямі на мірнае разьвязаньне сацыяльных непаразуменьняў.

Гісторыя ўсё бліжэй і бліжэй падводзіць нас да апошняй бойкі паміж працай і капіталам. У гэтай бойцы абудвы бакі імкнуцца лепш з'арганізавацца, да зубоў узброіцца

Але ў становішчы абедзьвюх арміяў розьніца вельмі вялікая. Рабочая кляса стварае сваю чыста-рабочую армію, буржуазея-ж прымушана ствараць армію з чужых ім станаў, якія ў кожны момант могуць врадзіць, могуць перайсьці да ворагаў.

Мы, зразумела, не пераацэньваем гэтага моманту. Але тое, што ён гістарычна магчым, нават нямінуч—ня можа быць ніякае гутаркі.

Усясьветны фашызм ствараецца дзеля таго, каб абараніць усясьветны капітал, каб забясьпечыць яго ад нападку рабочае клясы. Але фактам свайго стварэньня ўсясьветны фашызм фактычна ўжо капае глыбокую яму ўсясьветнаму капіталу.

В. Нодэль.

1 студзеня--рэвалюцыйна-гістарычнае сьвята Савецкай Беларусі.

> «Теперь роль государства чрезвычайно важна как с точки зрения пролетариата, так и с точки зрения буржуазии».
> (З прамовы т. Бухарина на IV конгрэсе Комінтэрна).

У гістарычным жыцьці кожнае краіны найважнейшую вагу мае стан працоўнікаў. У ва ўсе вякі разьвіцьця дзяржаўнага жыцьця любое нацыі працоўныя гушчы выносілі на сабе ўвесь цяжар адначўленьня гаспадарчых здабыткаў яе і яе эканамічнага дабрабыту. Яны былі асяродкам поступу ва

ўсіх галінах грамадзянскага разьвіцьця. Ня гледзячы на гэта працоўныя станы не маглі карыстацца ня толькі вытворчасьцю сваіх рук, плёнам свае працы, а нават ня мелі роўных з багатшымі станамі грамадзянскіх правоў і правоў асобы. Праз стараньне, натугі і працу перш плебеяў, далей рабоў, потым падмастэр'яў і батракоў, а пасьля фабрычных рабочых і розных другіх катэгор'яў пралетарыяту жылі й крулява і ровныя паны - багацеі, князі, вяльможы, бюрократы. На сьпінах працоўнікаў яны выхайвалі культуру, якую падпявальвалі сабе на службу і накіроўвалі працоўнікам на шкоду. Дзякуючы гэтаму ўсё гістарычнае развіцьцё дзяржаўнага жыцьця любой краіны зьвязваецца гісторыкамі—выхаванцамі багатых станаў, з працаю й чыннасьцю гэтых станаў. З надворнага выгляду яно так і было—бо ў палітычным жыцьці працоўныя гушчы ня прымалі ніякага ўдзелу. Вось таму, дзеля іх мінулае жыцьцё складае адно гістарычнае апавяданьне—гэта апавяданьне аб бяспраўным, няволыным жыцьці і бесканечных муках і зьдзеках ад кіруючых абіраціельскіх станаў.

Горай, чымся для рабочых і сялян другіх нацыяў, складалася гістарычнае жыцьцё для рабочых і сялян Беларусі. Эканамічна й культурна адсталая, пры гэтым разложаная між двума магутнымі народамі, Беларусь на працягу многіх вякоў свайго быцьця зьяўлялася месцам змаганьня між яе суседзямі за розныя сваркі й больш за сваркі аб ёй самой. Так што, наколькі мажліва судзіць аб той ці іншай дзяржаўнай форме, та ў Беларусі з пачатку сярэдніх сугодзьдзяў да апошняга часу наскокамі заводзілася драпежная ўлада з'яўнэўнелых у сябе і ў сваю сілу захопнікаў. Гэта было горай за самы люты фэодалізм, які як-ні-як, калі на адным грунце разьвіваецца,—то мае тыя ці іншыя ўвагі да аховы свае формы і ўсяго, што яе падтрымоўвае надалей. Акупаваная краіна аброчана на поўнае вынішчэньне. Беларусь мела долю вечна акупаванай краіны—чаму беларускім працоўным грамадам жылося неўмагату цяжка й трудна. Тут ужо нельга было й думаць аб тым ці іншым удзеле іх у палітычным жыцьці свайго краю. Бо з-за гэтых прычын свайго краю ў беларускіх працоўнікаў ня было, а другое ня было ў ім і ніякага сталага палітычнага жыцьця. Часовыя гаспадары Беларусі і яе рабочых ды сялян былі к гэтаму з чужою моваю, норавам і ўкладам. Вось чаму замест свае гісторыі беларускі працоўны народ, калі аглядаецца назад, бачыць адну цёмную пляму сваіх мук. Тымчасам гэтымі мукамі, трымаючы дармаедаў розных краін і нацыяў, ён пяўхільна, упарта трымаўся на абмацаным грунце краю й няўбачна пракладаў сьцяжыну да таго месца, з якога-б можна было адчыніць першую страніцу свае гісторыі й гісторыі свае зямлі. Гэта месца наблізіла само жыцьцё. У нясупынным разьвіцьці эканамічных абставінаў радзілася Вялікая Расейская Акцябрская Рэвалюцыя. Я ідэя вывашоўшая на глебе папярэдняга, капіталістычнага кватэры разьвіцьця, мела ў сабе найшырэйшыя заданьні вызваленьня ад усіх формаў рабства. Беларускія працоўнік і селянін, адначасна са сваімі братамі—расейскімі працоўнікамі й сялянамі, дасталі поўную волю, як палітычную, гэтак і эканамічную. Але, болей таго, Акцябрская Рэвалюцыя для беларускіх працоўных гушчаў падаравала яшчэ й іншыя два падарункі—гэта нацыянальнае аслабаненьне і дзяржаўнае жыцьцё.

Тое й другое дасталіся для беларускіх працоўнікаў праз два гады пасьля выбуху Акцябрскай Рэвалюцыі—гэта першага студзеня 1919 году; часовы беларускі ўрад у гэты дзень, воляю беларускага працоўнага народу, воляю рабочых, сялян, ды чырвонаармейцаў створаны для аховы вялікіх заваёў сацыяльнае рэвалюцыі на Беларусі, абвясьціў Беларусь Савецкай незалежнай Рэспублікай.

І Беларусь упяршыню на працягу доўгавяковае гісторыі стала дзяр-

жаўнаю адзінкаю, роўнай з усімі сацыялістычнымі краінамі дзяржаваю. Беларускія-ж рабочы й селянін з неаформленага, з нявыясьненага блудзячага парабка стаў гаспадаром свае краіны. З тутэйшага ў панскім прыгоне, і з тутэйшага ў цара ў няволі ён стаў самавітаю асобаю, рэвалюцыйным грамадзянінам. І стаўшы гаспадаром свае сацыялістычнае дзяржавы-рэспублікі, беларускі працоўнік на ўвесь сьвет абвясьціў гэта, як сваё заваяваньне. Ён абвясьціў перад працоўнікамі ўсіх краін і ўсіх народаў, што знайшоў свае правы, сваё імя, знайшоў іх праз вялікае паўстаньне. Няхай ведаюць усе заняволеныя ў прыгоне капіталу! Тым жа, хто бачыў у беларускіх працоўных грамадах сродак для нажывы, сілу для эксплёатацыі, было дадзена знаць, *што гэткім ён быў да 1 студзеня 1919 году, а з першага—ўжо стаў поўнапраўным вольным гаспадаром у адваёванай у ворагаў сваёй краіне.*

Гэткім чынам на эўрапэйскай карце Акцябрская рэвалюцыя вызначыла месца, дзе зьмясьцілася паўстаўшая з мук, як фэнікс з попелу, новая працоўная дзяржава. Праўда, гэта месца прышлося якраз на рубяжы, за які па розным прычынам не магла сягнуць хваля пралетарскага вызваленьня, і дзе пачыналіся назыцыі старога, прыгоннага ладу. Але яна стала жыць, пішучы свае пэрыяды вогненымі лігарамі.

Пагроза старога ладу абрынуцца на Савецкія Рэспублікі першым замахам зразу павісла над Беларускай маладой Рэспублікай. Праз яе ляжала дарога да братняй Савецкай Расеі. І не дапусьціць да захапленьня гэтай дарогі стала першым заданьнем беларускіх рабочых і сялян, як грамадзян свае Рэспублікі.

Тады ўстаў к жыцьцю рэвалюцыйны патрыётызм. Магутнаю хваляю выбіўся ён з патаёмных заховаў, ахапіў беларускія працоўныя грамады й заліў Беларусь з усходу на заход, і з поўдня на поўнач. Ён стаў зьлепліваючым цэмантам між Савецкай краінай і яе сынамі—рабочымі й сялянамі. Пачуцьцё рэвалюцыйнага патрыётызму, так сама было й тым сродкам, які ўмацаваў у іх рэвалюцыйную дзяржаўнасьць, адвагу й гатоўнасьць бараніць новую маладую Сацыялістычную Рэспубліку.

Праз кароткі час яе жыцьцё закрапілася яшчэ болей—на гэты раз *пралітаю за яе крывёю рабочых і сялян.* Вайна Савецкіх Рэспублік у 1920 г. з Польшчаю і з тымі белагвардзейцамі, якіх яна ахоўвала—то фактычна была першая вайна за ахову Беларусі.

Гэта вайна—першы гістарычны эпізод дзяржаўнага жыцьця беларускіх рабочых і сялян. Тая рашучасьць і пэнт, з якімі яна вялася, пакрыюцца незьвяданаю славаю і на многа вякоў уперад будзе выклікаць да сябе ўвагу й а абіста-натхненную ўмільнасьць. Вайна з Польшчаю выкрыла ў беларускіх працоўных гушчах поруч з рэвалюцыйным жахам і доўгімі вякамі спаўшы інстынкт сацыялістычнай дзяржаўнасьці. Той кліч, які Савецкая ўлада падала ў часы наступу нямецкага імпэрыялізму на Пскоў, у першыя месяцы 1918 г.—кліч «Сацыялістычная радзіма ў небясьпецы!» другім водгульлем адбіўся ў гушчах беларускага працоўніка ў ліпені 1920 г. Разуменьне радзімы (ацечаства), як фартэцыя пралетарскае думкі, клясавым падсьзнаньнем беларускіх працаўнікоў, адчулася з бяспрыкладнай у гісторыі людзей яскравасьцю. У бурлівым захапляючым паўстаньні, у вызуленьні рэвалюцыйнай партызаншчыны, перайшоўшых па ўсім абшары Беларусі—выглядалі моманты акцябрскіх эпізодаў у Пецярбурзе і ў Маскве, ды у паўстаньні парыжаскіх камунараў у 1871 годзе, ахопленых з усіх бакоў нямецкім імпэрыялізмам і ўласнай французскай буржуазеяй.

На падставе гэтых фактараў зразу-ж пасьля замірэньня Савецкая Беларусь з поўпасьцю прынялася пісаць другую старонку свае гісторыі—яе

рабочыя й сяляне аднаўленьнем гаспадарства й вытворчасьці сталі замацоўваць Сацыялістычную дзяржаву. Кіпучым размахам разгарнулася яна па ўсёй краіне, хутка лечачы атрыманыя на сваім нараджэньні глыбокія раны.

Чатыры гады—то чатыры вялікіх пэрыяды ў беларускай сацыялістычнай дзяржаўнасьці. На працягу іх беларускія рабочыя й сяляне вытварылі поўны камплекс гістарычных этапаў. Гэтыя этапы ў сытуацыі эканамічных і сацыяльных парушэньняў варты стагодзьдзяў гісторыі дзяржаўнага разьвіцьця іншых народаў. Тым болей, што яны новы й нячуваны дагэтуль. Звычайна, усе краі перажывалі свой поступ доўгімі выхілястымі пуцінамі, пакуль яшчэ нявыпрастанымі—Беларусь жа зрабіла крок—з «панства неабходнасьці—у панства Свабоды», ды к гэтаму, у панства працоўнай Свабоды. Разьвіцьцё й замацаваньне беларускай сацыялістычнай дзяржаўнасьці з моманту яе нараджэньня 1 студзеня 1919 г. ішло поруч цесна зьвязаным з разьвіцьцём і замацаваньнем гэтых фактараў у суседніх братніх рэспубліках. Зруйнаваньне нацыянальнае няроўнасьці й супольнасьць клясавых заданьняў усіх працоўнікаў Савецкай Фэдэрацыі памагалі гэтаму й служылі кіруючаю роляю ў паглыбленьні беларускай самасьвядомасьці й палітычна-клясавага ды культурнага самавызначэньня беларускіх рабочых і сялян. Шырачэзныя размахі ў вытворчасьці беларускай культуры—то была яшчэ адна грунтоўная падстава для ўмацаваньня беларускай рэвалюцыйнай дзяржаўнасьці. Гэтая падмога надавалася працоўнікамі братніх рэспублік і мела вялікі ўплыў на далейшую цягу да болей цеснага зьядначаньня Савецкае Беларусі з Савецкай Расеяй, але захоўваючы свой самотны выгляд, вазначаны пры сваім нараджэньні. Рысы яго досыць выразны, блізка надышлі да свайго ажыцяўленьня і, пэўна, к чацьвёртай гадавіне гісторыі Савецкай Беларусі стануць фактамі. То будзе новы гістарычны этап. Які насьледуе далей? Гэта залежыць ад ходу й накіраваньня разьвіцьця рэвалюцыі, а таксама і ад вымаганьняў інтарэсаў беларускіх працоўных грамадаў. У кожным разе, адно трэба памятаваць заўсёды, што Беларуская Сацыялістычная дзяржаўнасьць для сусьветнай рэвалюцыі—выдатны этап яе разьвіцьця, для беларускіх рабочых і сялян—гісторыя іх вызваленьня клясавага, палітычнага, нацыянальнага й культурнага. Яна найцясьней зьвязана з дзяржаўнасьцю ўсёй фэдэрацыі, а разам з пралетарскай рэвалюцыяй. 1 дзень, і час яе адчыненьня ёсьць найвялікшы дзень у іх жыцьці. Гэты дзень 1 студзеня ўжо запісаўся ў летапісу жыцьця і мусіць быць адмечаным штодня, на працягу бесканешнасьці яго наступнага бегу, урачыстым сьвяткаваньнем беларускіх рабочых і сялян. 1 студзеня—Сьвята Рэвалюцыі ў Беларусі.

З. Ж.

Сучасная вялікая рэвалюцыя й нацыянальнае пытаньне.

Усе рэвалюцыі, каторыя адбыліся ў канцы 18-га сталецьця і ў 19-м сталецьці, мелі сьціслую сувязь з нацыянальным пытаньнем. І гэта зусім зразумелая рэч. Вышэйназваныя рэвалюцыі хацелі зруйнаваць фэадалізм і яго астаткі, а нацыянальнае прыгнячэньне й ёсьць адзін з астаткаў фэадалізму. «У ва ўсім сьвеце эпоха канчатковай пабеды капіталізму над фэадалізмам была зьвязана з нацыянальнымі рухамі». (Ленін, Збор. твораў, т. 19, ст. 98).